

สถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทย (ROYAL INSTITUTION IN THAI SOCIETY)

พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร.

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

บทนำ

ก่อนอื่นต้องขอแสดงความชื่นชมยินดี กับบัณฑิตใหม่ทุกรูปทุกท่านทุกระดับ ที่ได้ประสบความสำเร็จ โชคดี และมีโอกาสได้เข้ารับปริญญาบัตรด้วยความสุขใจในวันนี้

เมื่อเดือนมกราคมที่ผ่านมา มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์กันเกี่ยวกับขอให้มีการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙๑ และมาตรา ๑๑๒ ของประมวลกฎหมายอาญา จนกลายเป็นกระแสสังคมไปในที่สุด มีทั้งฝ่ายเห็นดีสนับสนุนและฝ่ายคัดค้าน จนเกือบจะเป็นสาเหตุแห่งการนำไปสู่การแตกแยกกันในสังคม

สถาบันพระมหากษัตริย์(Royal Institution) เป็นสถาบันเก่าแก่ที่มีอยู่คู่บ้านคู่เมืองกับชาติไทย ตลอดมา นับตั้งแต่ไทยเริ่มสร้างตนเป็นชาติขึ้นมาได้ “เป็นสถาบันที่เลื่อมใสศรัทธาและฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของประชาชนคนไทยแทบทุกคนตลอดมาเป็นเวลานานหลายร้อยปี”^๑

กษัตริย์ (The King) เป็นสถาบันทางการเมือง(Political Institution) ที่มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องอันยาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากอดีตที่ผ่านมา กษัตริย์จะมีลักษณะพิเศษประการหนึ่งร่วมกันนั่นคือ กษัตริย์จะอยู่ในฐานะผู้ปกครอง ที่ไม่ต้องรับผิดชอบอย่างเป็นทางการในการกระทำของตนเองต่อพลเมืองภายใต้การปกครอง แต่หากจะกล่าวถึง วิวัฒนาการของสถาบันกษัตริย์แล้ว คงจะเป็นการยากที่จะกล่าวได้อย่างถูกต้องในกรอบของประวัติศาสตร์หนึ่งในหลายๆ สาเหตุ ก็คือ สถาบันกษัตริย์มีวิวัฒนาการที่แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค แต่ละวัฒนธรรม และแต่ละประเพณี จึงเป็นการยากที่จะกล่าวถึงกระบวนการวิวัฒนาการที่เป็นภาพสรุปร่วมของสถาบันกษัตริย์ในทุกภูมิภาค

ความสำคัญของพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญต่อสังคมชาติไทยอย่างยิ่งยวด มิใช่เพราะเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เท่านั้น หากแต่เป็นเพราะเนื่องด้วยพระบารมีขององค์พระมหากษัตริย์ไทย

^๑ กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองและประชาติไทยของไทย, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๓), หน้า ๑๓๕.

ที่สั่งสมมาแต่โบราณกาล พระองค์ทรงตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม และดูแลทุกข์สุขของปวงอาณาประชาราษฎร์ในทุกด้าน โดยเฉพาะรัชกาลปัจจุบัน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีของไทยสมัยหนึ่ง ได้กล่าวว่า “เท่าที่ผมทราบไม่มีอะไรที่จะทำให้ทั้งสองพระองค์สำราญพระราชหฤทัยเกินไปกว่าการที่จะได้ทรงพบปะกับราษฎรของพระองค์ แม้จะไกลหรือไกลก็ตามที่ ตามที่มีคำพังเพยแต่ก่อนว่า รัชกาลที่ ๑ โปรดทหาร รัชกาลที่ ๒ โปรดกวีและศิลปิน รัชกาลที่ ๓ โปรดการก่อสร้างวัด และผมกล่าวต่อให้ได้ว่า รัชกาลที่ ๔ นี้โปรดราษฎร และคนที่เข้าเฝ้าได้ใกล้ชิดที่สุดเสมอไปก็คือ ราษฎรมิใช่ใครอื่นไกลที่ไหนเลย”^๒

การปกครองโดยพระมหากษัตริย์ในสมัยก่อนที่เรียกว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น แม้จะมีลักษณะเป็นการปกครองที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดผู้ปกครอง และอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของพระมหากษัตริย์ แต่มีลักษณะที่ผิดไปจากระบบเผด็จการ เพราะพระมหากษัตริย์ได้รับการยอมรับเกิดทุนจากประชาชน ในลักษณะเป็นเสมือนสถาบันศักดิ์สิทธิ์ ที่ให้ความคุ้มครองแก่ตน การยอมอยู่ภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์เป็นไปด้วยใจสมัคร บังเกิดจากความจงรักภักดีเพราะตระหนักว่า ประเทศชาติมีความสงบและมั่นคง เพราะพระบารมีของพระมหากษัตริย์

ในปัจจุบัน แม้ประเทศไทยเราจะเปลี่ยนการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข(Democracy) แต่ประชาชนชาวไทยก็ยังคงมีความจงรักภักดี และยึดมั่นต่อพระมหากษัตริย์เสมือนเจ้าเหนือหัว ดังที่ใช้ศัพท์แทนองค์พระมหากษัตริย์ว่า พระเจ้าอยู่หัว คนไทยมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เพราะพระมหากษัตริย์ทรงมีความใกล้ชิดกับประชาชน ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับประชาชน ไม่ว่าพระองค์จะเสด็จไปที่แห่งใดประชาชนสามารถเข้าเฝ้าฯ ได้อย่างใกล้ชิด นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ยังทรงมีบทบาทในการช่วยเหลือประชาชนมาตลอด เช่น การเสด็จเยี่ยมประชาชนในถิ่นทุรกันดาร เพื่อทรงรับทราบทุกข์สุขและพยายามหาทางแก้ไขช่วยเหลือ ทรงจัดทำและสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชาติและประชาชน ทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันซึ่งสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน ดังนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์จึงอยู่คู่กับสังคมไทย ในสำนึกของประชาชนว่าจะขาดมิได้ เป็นเสมือนสัญลักษณ์ของประเทศ

^๒ คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., สถาบันพระมหากษัตริย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๐๖), หน้า ๕๕.

เช่น การใช้อำนาจอธิปไตย ก็จะเป็นการคงไว้เพียงพิธีการ คือการลงพระปรมาภิไธย แต่ผู้ใช้อำนาจที่แท้จริงนั้น กลับเป็นฝ่ายต่างๆ ในระบบการเมือง เพราะฉะนั้น กษัตริย์ในระบบประชาธิปไตยจึงไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหมือนดังเช่น ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่จะทำหน้าที่ที่สำคัญคือ บทบาทแห่งสัญลักษณ์ในระบบการเมือง

สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยอันถือว่าเป็นอาณาจักรแรกของชาวไทยจวบจนปัจจุบัน ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตลอดมา แม้ว่าจะมีการกิจ อำนาจ และบทบาทแตกต่างกันไปตามกาลเวลาในแต่ละยุคแต่ละสมัย ดังจะเห็นได้จาก ในสมัยกรุงสุโขทัยที่มีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) แต่พระองค์ทรงดำรงตนอยู่ในบทบาทผู้ปกครองประเทศที่มีเอกลักษณ์ พิเศษ วางพระองค์เสมือนพ่อปกครองลูก จนเรามากได้ยินเสมอว่า สุโขทัยมีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก

ในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น บทบาทของกษัตริย์ได้เปลี่ยนไปกล่าวคือ แม้ยังคงปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เหมือนสมัยสุโขทัยก็ตาม แต่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปคือ มีลักษณะเป็นการปกครองแบบนายปกครองบ่าว หรือเจ้าปกครองไพร่ เพราะได้รับฐานะคติมาจากขอมที่เชื่อว่า กษัตริย์ทรงมีฐานะเป็นสมมติเทพ ซึ่งเป็นทั้งเจ้าชีวิต เจ้าแผ่นดินและธรรมราชา

ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ บทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะสมมติเทพก็เปลี่ยนแปลงไป จากกษัตริย์ที่มีพระราชอำนาจเหนือชีวิตของคนทั้งปวงสู่กษัตริย์ที่มีความใกล้ชิดกับราษฎร และทรงร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งปวง ถึงแม้ว่าการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย จะทำให้พระราชอำนาจของกษัตริย์ลดน้อยลงบ้าง แต่พระมหากษัตริย์คุณของพระองค์นั้น หาได้ลดน้อยลงไม่ แต่กลับมีบทบาทมากขึ้นทั้งในด้านพิธีกรรม ด้านสังคมและการปกครอง ตลอดจนการเป็นผู้นำด้านชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร

ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม (Duties of The King) ได้แก่ หลักธรรมสำหรับพระราชกรณียกิจหรือพระมหากษัตริย์ คือกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติปฏิบัติ มี ๑๐ ประการคือ

๑. **ทาน (Charity)** คือการให้ ได้แก่ การเสียสละสิ่งของ บำรุงเลี้ยงดู รวมถึงการพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์ และการเสียสละความสุขส่วนพระองค์ เพื่อประชาราษฎร์ดังที่ปรากฏพระราชดำริเริ่มในการพัฒนาประเทศ และทรงปฏิบัติราชการทั้งปวงก็เพื่อพสกนิกรของพระองค์

๒. **ศีล (High Moral Character)** คือความประพฤติดีงาม การตั้งมั่นและการประพฤติพระองค์ อยู่ในศีล ทรงปฏิบัติพระองค์ถูกต้องตามหลักศาสนา ประกอบแต่การสุจริต รักษาเกียรติคุณให้เป็นตัวอย่างแบบอย่างที่ดีงาม และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์

๓. **บริจาค (Self-sacrifice)** คือการบริจาคนั้น ได้แก่ การสละความสุขสำราญ อุทิศสิ่งทั้งปวงเพื่อส่วนรวม เช่น สละความผาสุกส่วนพระองค์ พระราชทานทุนทรัพย์ และแม่พระชนม์ชีพของพระองค์ เพื่อประโยชน์สุขของประชาราษฎร์ และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๔. **อาชชวะ (Honesty)** คือความซื่อตรง ได้แก่ ความไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ทรงมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อชาติและประชาชนของพระองค์

๕. **มัททวะ (Kindness and Gentleness)** คือความอ่อนโยน ทรงเป็นผู้มีอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่เย่อหยิ่งหยาบคาย กระด้างถือองค์ มีความสง่างามเกิดแต่ท่วงทีกริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ได้ความจงรักภักดี แต่มีขาดความยำเกรง เคารพในเหตุผล ทรงมีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโส

๖. **ตบะ (Austerity)** คือความพากเพียร ได้แก่ ความพยายาม ทรงมีพระราชอุตสาหะ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างสมบูรณ์ครบถ้วน และทรงตั้งพระราชหฤทัยแน่วแน่เพื่อช่วยประเทศชาติอย่างเต็มที่ อย่างไม่ย่อท้อ

๗. **อังกโรธะ (Non-anger)** คือความไม่โกรธ ได้แก่ ความอดกลั้นไม่แสดงความโกรธ ไม่เกรี้ยวกราด ทรงมีเมตตา ไม่ก่อเวรแก่ผู้ใด ทรงอดกลั้นต่อความทุกข์ ความสุข ความรัก ความชัง โดยไม่มีให้ปรากฏแต่ประการใด

๘. **อวิหิงสา (Non-violent)** คือความไม่เบียดเบียน ไม่บีบบังคับขี่ขี่ข่มเหงรังแก ทรงมีพระราชอัธยาศัยกอบประด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ไม่ทรงก่อทุกข์ ไม่ทรงเบียดเบียนผู้อื่น ทรงปกครองประชาชนประหนึ่งบิดาปกครองบุตร ไม่ให้เดือดร้อน

๙. **ขันติ (Patience)** คือความอดทน อดกลั้นต่องานที่ตรากตรำลำบาก ทรงมีพระจริยาวัตรอดทนต่อสิ่งทั้งปวง กล่าวคือ รักษาพระราชหฤทัย พระวรกาย พระวาจา ให้เรียบร้อยตลอดเวลา ทรงอดทนต่อการประกอบพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ เพื่อปวงชนตลอดกาล

๑๐. อวิโรธนะ (Non-opposition) คือความไม่คลาดธรรมดา วางพระองค์เป็นหลักหนักแน่น ในธรรม ทรงตั้งอยู่ในขัตติยราชประเพณี ทรงยึดในพระราชจริยาวัตรอันถูกต้อง เช่น ไม่ทรงประพฤติ ให้คลาดไปจากความยุติธรรม ทรงยกย่องคนดี ทรงประกอบพระราชกรณียกิจตามขัตติยราชประเพณี เป็นต้น

วิวัฒนาการของสถาบันกษัตริย์ไทย

เมื่อพิจารณาถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัยแล้วจะพบว่า มีลักษณะ ที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ

๑. สถาบันกษัตริย์ในลักษณะ “พ่อขุน” ดังที่ได้กล่าวมาบ้างแล้วว่า สุโขทัยเป็นสังคมที่มี ขนาดไม่ใหญ่นัก ทั้งในด้านขนาดพื้นที่และจำนวนประชาชน วัฒนธรรมไทย ประการสำคัญที่มีอิทธิพล ต่อรูปแบบการปกครองในสมัยสุโขทัยก็คือ ความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดของคนที่มารวมตัวกัน โดยอาศัยความเกี่ยวข้องกันทางสายเลือด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประสบการณ์การอพยพและการร่วมมือ ร่วมใจในการต่อสู้กับข้าศึกศัตรู หรือภัยจากภายนอก จึงทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งผล ที่ตามมาก็คือ ความใกล้ชิดสนิทสนมกันระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนมีในระดับสูง

การปกครองของกษัตริย์ในลักษณะของพ่อขุนนั้น ปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะ ในช่วงตอนต้นคือ ก่อนรัชสมัยของพระยาลิไทที่มีลักษณะเรียบง่าย และความใกล้ชิดกับประชาชน เสมือนพ่อที่คอยให้ความคุ้มครองปกป้องและดูแลลูก ซึ่งมีฐานคติความเชื่อมาจาก “การยึดสกุลเป็น คติ” คือในครัวเรือนมีพ่อเรือนเป็นผู้ปกครอง ถึงแม้พ่อขุนจะมีอำนาจในฐานะพ่อที่ต้องห่วงใยและดูแล ความเป็นอยู่ของลูก ส่วนประชาชนนั้นก็ต้องให้ความเคารพและเชื่อฟังพ่อขุน เสมือนลูกที่เชื่อฟังพ่อ เป็นการตอบแทน

สิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการปกครองแบบพ่อขุนนั้นคือ ศาสนาพุทธที่เป็นคล้ายกฎควบคุมไม่ให้ พ่อขุนใช้อำนาจไปในทางที่ผิด ดังจะเห็นได้ในหนังสือไตรภูมิพระร่วงที่ระบุถึงหลักในการปกครอง ที่ดินนั้น จะต้องเพียบพร้อมไปด้วยหลักทศพิธราชธรรมของพระพุทธศาสนา

๒. สถาบันกษัตริย์ในลักษณะ “เทวราชา” จากแนวคิดและความเชื่อว่า จักรวาล กับโลก มนุษย์ เกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกัน โดยเรื่องราวของมนุษย์ชาติจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพลังจาก จักรวาล ซึ่งรวมถึงการปกครองที่ต้องสร้างให้สอดคล้องกันกับจักรวาล โดยจัดให้อาณาจักรเป็นภาพ จำลองของจักรวาล รวมทั้งผู้ปกครองอาณาจักรก็ต้องอยู่ในฐานะที่สอดคล้องกันกับผู้ปกครองจักรวาล ด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับลัทธิ ความเชื่อและศาสนาของแต่ละภูมิภาคด้วย เช่น ศาสนา

อินดูที่เชื่อว่า จักรวาลมีศูนย์กลางอยู่ที่ยอดเขาพระสุเมรุ ล้อมรอบด้วยภูเขามหาสมุทร และมีสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ทำให้การสร้างอาณาจักร จึงต้องมีการสร้างเลียนแบบจักรวาลตามที่มีความเชื่ออยู่ ส่วนกษัตริย์ก็ถือว่าเป็นอวตารภาคหนึ่งของพระศิวะ หรือพระวิษณุเป็นต้น

สำหรับประเทศไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาหินยานหรือเถรวาทนั้น ก็จะมีลักษณะแนวคิดที่แตกต่างออกไป ดังจะเห็นได้จากการไม่ยอมรับว่า กษัตริย์เป็นอมตะเทพที่มีอวตารมาจากพระศิวะหรือพระวิษณุ แต่เชื่อว่ากษัตริย์เปรียบเสมือนตัวแทนขององค์อินทร์ ซึ่งเป็นเพียงผู้ปกครองสวรรค์ชั้นล่าง มีการเกิดและการตายเช่นเดียวกับมนุษย์ ทำให้ความเชื่อของกษัตริย์มีน้อยกว่าวังหรือศูนย์กลางอาณาจักร ดังจะเห็นได้ว่า ใครก็ตามที่สามารถยึดศูนย์กลางหรือวังได้ก็จะมีสิทธิ์เป็นกษัตริย์ เพราะถือว่า วังที่ยึดได้นั้น เป็นดังศูนย์กลางของจักรวาล

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของกษัตริย์เทวราชาไทยก็คือ การเป็นกษัตริย์ได้นั้น เป็นผลมาจากการสังสมบุญญาบารมี และคุณงามความดีมาแต่ชาติปางก่อน อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของคำสอนของศาสนาพุทธที่สอนว่า ปุพเพตปญฺญตา การเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ในชาติปางก่อน จึงทำให้กษัตริย์ไทยต้องครองแผ่นดินโดยธรรมอันเป็นการเกรงกลัวต่อบาป ลักษณะของกษัตริย์เทวารชานั้น จึงได้สืบทอดต่อเนื่องกันมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๓. สถาบันกษัตริย์ในลักษณะ “ประชาธิปไตย” รูปลักษณ์และแนวคิดในเรื่องเทวราชา ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะความเข้มข้นในการให้ความสำคัญต่อกษัตริย์ในฐานะสมมติเทพ ได้ลดน้อยลงตามลำดับ กษัตริย์ไทยเริ่มกระชับความสัมพันธ์กับประชาชนอย่างใกล้ชิดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ แนวคิดเรื่องสมมติเทพได้ถูกทำลายจากอุดมการณ์ประชาธิปไตยของตะวันตก เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นปรีภักษ์ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นอย่างมาก

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของไทย จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) มาสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ สถาบันกษัตริย์จึงได้รับผลกระทบโดยตรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะอำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจอสูงสุดที่เคยเป็นของกษัตริย์ ได้ถูกเปลี่ยนแปลงมาเป็นของประชาชน กษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย จึงไม่ใช่สถาบันที่คงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยดังที่เคยเป็นอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่เปลี่ยนบทบาทไปตามรูปแบบการปกครอง ความเชื่อและความศรัทธาในแต่ละยุคสมัย

ด้วยเหตุที่ พระมหากษัตริย์ทรงขึ้นครองราชย์ตามขัตติยราชประเพณี และการดำรงพระองค์ ทรงได้รับความเชื่อมั่นศรัทธา และจงรักภักดีจากประชาชน ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบารมี จึงทรงเป็นที่มาแห่งเกียรติยศทั้งปวง สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นพลังในการสร้างขวัญและกำลังใจ ของประชาชนในอันที่จะรักษาคุณความดี มานะ พยายาม เสียสละ และกระทำในสิ่งที่ชอบที่ควร ดังที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติพระองค์ให้เป็นแบบอย่างที่ดีโดยสม่ำเสมอตลอดมา

๓. ฐานะของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์(Absolute Monarchy) ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยในสมัยกรุงสุโขทัย(พ.ศ.๑๘๐๐) สมัยอยุธยา สมัยธนบุรีและ ระยะเวลาต้นสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.๒๓๒๕-๒๔๗๕) พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของรัฐ และมี อำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศ พระองค์ทรงมีบทบาททางการเมืองการปกครองโดยตรง ได้ตามสภาวะและเหตุการณ์ของแต่ละยุค ก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติและประชาชน ในระบอบ ดังกล่าว พระมหากษัตริย์ทรงดำรงฐานะต่อไปนี้

๑. ฐานะเป็นประมุขของรัฐ บทบาทที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะเป็นประมุข คือ บทบาทในฐานะเป็นบิดาผู้ให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่บุตรคือราษฎร ทรงด้บร้อนพ่อนทุกข์เข็ญเมื่อมี ภัยมาล้ากลายราษฎร ทั้งยังทรงมีบทบาทในการเป็นตัวแทนสูงสุดของประเทศในการติดต่อกับนานา ประเทศอีกด้วย

๒. ฐานะเป็นผู้ปกครองประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงตรากฎหมายใช้เป็นเครื่องมือ จัดระเบียบการบริหารการปกครองประเทศ ให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นปึกแผ่น ก่อให้เกิด ความมั่นคงภายใน ยังผลให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนี้การที่ พระมหากษัตริย์อยู่ครองราชย์จนสวรรคตทำให้มีการสืบสันตติวงศ์โดยไม่ขาดสาย เป็นผลให้เกิด มีการต่อเนื่องในระบบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขทำให้ประชาชนมีความรู้สึกมั่น ใจในอนาคตที่สุขสมบูรณ์

๓. ฐานะเป็นตุลาการสูงสุดของประเทศ พระมหากษัตริย์ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในบางครั้งทรงชำระคดีความระหว่างประชาชนด้วยพระองค์เอง ทำให้เกิดความพึงพอใจระหว่าง คู่คดีที่ได้รับความยุติธรรม อันก่อให้เกิดสันติสุขในหมู่ทวยราษฎร์ตลอดมา

๔. ฐานะเป็นผู้นำของชาติ พระมหากษัตริย์ไทย ทรงริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ ต่อประเทศชาติอย่างมหาดศาล เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงเลิกทาส และนำความก้าวหน้าทันสมัยมาสู่แผ่นดิน เช่น การปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินให้ทันสมัย การจัดระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ส่วนรัชกาลที่ ๖ ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติ

๒. พระราชอำนาจในการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ในกรณีที่พระมหากษัตริย์เสด็จต่างประเทศ หรือไม่ทรงบริหารพระราชภาระด้วยเหตุใดก็ตาม พระองค์ทรงมีพระราชอำนาจที่จะแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ที่ทรงแต่งตั้งขึ้นนั้น จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา การแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

๓. พระราชอำนาจในการแต่งตั้งคณะองคมนตรี รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๐) กำหนดให้มีองคมนตรีขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยประธานองคมนตรี ๑ คน และองคมนตรีอีกไม่เกิน ๑๘ คน การแต่งตั้งผู้ใดให้ดำรงตำแหน่งประธานองคมนตรี และองคมนตรี เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามพระราชอัธยาศัย คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจที่ทรงปรึกษาเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชประสงค์เท่านั้น นอกจากนี้ยังมีพระราชอำนาจอื่นๆ อันถือว่าเป็นการสนองพระองค์ ได้แก่ พระราชอำนาจในการสถาปนาฐานันดรศักดิ์ การพระราชทานเครื่องอิสริยาภรณ์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข นอกเหนือจากพระราชอำนาจ ที่มีการกำหนดแน่ชัดโดยรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ยังมีสิทธิบางประการที่ยึดถือว่าเป็นสิทธิของพระมหากษัตริย์ที่ทรงกระทำได้ แม้รัฐธรรมนูญจะมีได้กำหนดไว้ก็ตาม ดังนั้น สิทธิของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย มีพอจะกล่าวเป็นประเด็นได้ดังนี้คือ

๑. สิทธิที่จะพระราชทานคำแนะนำตักเตือน พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะให้คำแนะนำตักเตือนในบางเรื่องบางกรณีแก่รัฐบาล รัฐสภา ศาล หรือองค์กรอื่นๆ ที่ทรงเห็นว่า ถ้ากระทำไปแล้ว จะเกิดผลเสียหายแก่ชาติบ้านเมือง การแนะนำตักเตือนนี้ จึงถือเป็นสิทธิโดยชอบธรรมของพระมหากษัตริย์ ทุกประเทศที่มีกษัตริย์เป็นพระประมุข พระองค์ทรงมีพระราชอำนาจจำกัดทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ฝ่ายบริหารก็ดี หรือรัฐสภาที่ดีที่ได้รับพระราชทานการแนะนำตักเตือน จะรับฟังเพียงใดหรือไม่ก็ได้

๒. สิทธิที่จะทรงได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในฐานะที่ทรงดำรงตำแหน่งพระประมุขของประเทศจึงถือว่าเป็นสิทธิของพระมหากษัตริย์ ที่ทรงได้รับการถวายรายงานให้ทรงทราบถึงสถานการณ์ หรือเรื่องราวบางเรื่องที่มีความสำคัญต่อบ้านเมืองเสมอ การที่พระองค์จำเป็นต้องทรงทราบถึงเรื่องราวสำคัญก็เพื่อที่จะทรงให้คำแนะนำตักเตือนหรือความคิดเห็น เพื่อประกอบการพิจารณาของรัฐบาล หรือผู้ที่รับผิดชอบได้

๓. สิทธิที่จะพระราชทานคำปรึกษาหารือ ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีมีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน อาจนำปัญหาขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อจะขอพระราชทานคำปรึกษาได้ หรือในเรื่องกิจการสำคัญ คณะรัฐมนตรีอาจจะไม่ดำเนินโดยพลการ แต่จะขอพระราชทานความคิดเห็นจากพระมหากษัตริย์เสียก่อน ทั้งนี้ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นพระประมุข และทรงรับทราบเรื่องราวของบ้านเมืองติดต่อกันมาโดยตลอด เพราะพระมหากษัตริย์ไม่มีวาระการดำรงตำแหน่ง ผิดกับคณะรัฐมนตรีที่มีสมัยวาระ ในบางเรื่องพระมหากษัตริย์อาจทรงทราบเรื่องราวต่อเนื่องกันได้ดีกว่า แต่เมื่อพระมหากษัตริย์พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยแล้ว คณะรัฐมนตรีจะต้องน้อมเกล้าฯ รับมาพิจารณาด้วยความเคารพ แต่คณะรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบในผลเสียของการบริหารบ้านเมืองหรือนำนโยบายไปปฏิบัติ

๔. สิทธิที่จะพระราชทานการสนับสนุน พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะพระราชทานการสนับสนุนการกระทำหรือกิจการใดๆ ของรัฐหรือเอกชนได้ หากพระองค์ทรงเห็นว่า กิจการนั้นๆ เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง ปัจจุบันนี้มีโครงการตามพระราชดำริหลายประการที่ยังประโยชน์แก่ประเทศเป็นอย่างยิ่ง โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ โครงการฝนหลวง โครงการพัฒนาชาวไทยภูเขา โครงการขุดลอกคลองระบายน้ำ และโครงการอีสานเขียว เป็นต้น การที่พระองค์ทรงให้การสนับสนุนย่อมเป็นขวัญและกำลังใจสำหรับผู้ดำเนินการนั้นๆ ให้มีความมานะและตั้งใจกระทำกิจการนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

๕. สิทธิในการทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญต่างๆ เช่น ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา ตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญในแต่ละฉบับกำหนดไว้อย่างชัดเจน

พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์

ในฐานะองค์พระประมุขของประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชภารกิจที่ต้องทรงปฏิบัติมาก เพราะพระองค์เท่ากับเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของประเทศ และเป็นผู้นำแบบอย่างของทวยราษฎร์ อาจจำแนกพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยได้ ๔ ด้านคือ

๑. พิธีการและศาสนา พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์ประธานในพิธีการต่างๆ ที่สำคัญของชาติ ได้แก่ การเปิดและปิดสมัยประชุมรัฐสภา ทรงเป็นผู้แทนทางการทูตของประเทศในการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ และทรงต้อนรับแขกเมือง การพระราชทานปริญญาบัตรและพระบรมราชาวาทแก่บัณฑิตของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในทางศาสนา พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ

และองค์อัครศาสนูปถัมภก พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทางศาสนาเกี่ยวกับภารกิจด้านพระราชกุศลและพิธีการต่างๆ และทรงมีพระบรมราชานุเคราะห์เพื่อความมั่นคงแห่งสถาบันศาสนาต่างๆ ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ อย่างทั่วหน้า

๒. การสงเคราะห์ประชาชน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำในด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ด้วยการพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อกิจการสาธารณกุศลอยู่เป็นนิจ ได้แก่ พระราชทานทุนการศึกษา สงเคราะห์คนยากจน คนพิการ เจ็บป่วยและชรา เมื่อราษฎรประสบภัยธรรมชาติ หรือความทุกข์ยาก พระองค์ก็พระราชทานความช่วยเหลือ ทรงเป็นผู้นำด้านสังคมสงเคราะห์อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังทรงมีพระราชดำริให้มีโครงการเพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทย ได้แก่ โครงการอีสานเขียว โครงการปลูกข้าว โครงการปฏิรูปที่ดิน โครงการสหกรณ์แบบต่างๆ โครงการด้านการเกษตร โครงการฝนหลวง โครงการนาสาธิต ในกรุงเทพมหานคร โครงการฝึกอาชีพต่างๆ เป็นต้น โครงการทั้งหลายนี้ล้วนได้รับการสนับสนุนจากราษฎร หน่วยราชการ และเอกชน จึงก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติและประชาชน

๓. การพัฒนาสังคม พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชภารกิจทั้งปวง เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและความเจริญแก่สังคม ได้ทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ ทำให้ประเทศเกิดการพัฒนาขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม การเมือง พระราชดำริ และโครงการที่ทรงริเริ่มมีมาก ซึ่งล้วนแต่เป็นรากฐานในการพัฒนาชาติทั้งสิ้น โครงการพัฒนาสังคมของพระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบันที่สำคัญ ได้แก่ โครงการอีสานเขียว โครงการปลูกป่า โครงการขุดคลองระบายน้ำ โครงการปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ โครงการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม โครงการทางด่วนเพื่อแก้ปัญหาจราจร เป็นต้น บางโครงการพระองค์ยังทรงทำเป็นแบบอย่าง เพื่อให้ประชาชนและหน่วยราชการนำไปปฏิบัติ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในทางพัฒนาขึ้นมาก นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงทำให้เกิดความคิดในการดำรงชีวิตแบบใหม่ เช่น การประกอบอาชีพ การใช้วิทยการมาช่วย ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

๔. การเมืองการปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์ได้มีบทบาทเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การรวมชาติ การสร้างเอกราช การวางรากฐานการเมืองการปกครอง การสร้างเสถียรภาพทางการเมือง การปกครอง การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินตั้งแต่อดีตสืบต่อมาตลอด ปัจจุบันบทบาทของพระมหากษัตริย์มีส่วนช่วยสร้างเอกภาพของประเทศเป็นอย่างมาก คนไทยทุกกลุ่มไม่ว่าศาสนาใด มีขนบธรรมเนียมแตกต่างกันอย่างไร ก็มีความรู้สึกร่วมในการมีพระมหากษัตริย์องค์เดียวกัน การเสด็จออกเยี่ยมราษฎรในจังหวัดต่างๆ แม้ต้องถิ่นทุรกันดารหรือมากด้วยภัยอันตรายอยู่ตลอดเวลา ทำให้ราษฎรมีขวัญและ

จึงมีความผูกพันกับพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง กว้างขวางแน่นแฟ้นมั่นคง จนยากที่จะมีอำนาจใดที่จะมาทำให้สั่นคลอนได้

๒. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความต่อเนื่องของชาติ สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันประมุขของชาติสืบต่อกันมาโดยตลอดเวลา ไม่ว่าจะรัฐบาลจะเปลี่ยนแปลงไปที่ชุดก็ตาม แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ยังดำรงอยู่เป็นความต่อเนื่องของประเทศชาติ ช่วยให้การปกครองไม่มีช่องว่างแต่มีความต่อเนื่องตลอดเวลา เพราะสาเหตุที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่มิได้เปลี่ยนแปลงไปตามรัฐบาลด้วย

๓. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและอัครศาสนูปถัมภก ทำให้เกิดความสัมพันธแน่นแฟ้นระหว่างคนในชาติ แม้จะมีศาสนาต่างกัน เพราะพระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ทุกศาสนา แม้ว่าพระองค์จะเป็นพุทธมามกะ จึงก่อให้เกิดพลังความสามัคคีในชาติไม่บาดหมางกันด้วยการมีศาสนาต่างกัน

๔. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพลังในการสร้างขวัญและกำลังใจของประชาชน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาแห่งเกียรติทั้งปวง ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ปิติยินดี และเกิดกำลังใจในหมู่ประชาชนทั่วไปที่จะรักษาความดี มานะพยายามกระทำความดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระองค์ทรงไว้ซึ่งความดีงามตลอดเวลา ทำให้ประชาชนผู้ปฏิบัติชอบมีกำลังใจที่จะทำงานเสียสละต่อไป จึงเสมือนแรงดลใจ ผลักดันให้ผู้มีเจตนาดีประกอบคุณงามความดี มุ่งมั่นในการปฏิบัติอย่างเข้มแข็งทั้งในส่วนประชาชนส่วนราชการและรัฐบาล

๕. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นส่วนสำคัญในการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนและให้การบริหารประเทศเป็นไปด้วยดี พระมหากษัตริย์ทรงขึ้นครองราชย์ ด้วยความเห็นชอบยอมรับของประชาชนโดยมีรัฐสภาทำหน้าที่แทนพระองค์ จึงได้รับการเทิดทูนยกย่องเสมือนผู้แทน อันอยู่ในฐานะเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนด้วย การที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจที่จะยับยั้งพระราชบัญญัติ หรือพระราชทานคำแนะนำ ตักเตือน คำปรึกษา และการสนับสนุนในกิจการต่าง ๆ ทั้งรัฐบาล รัฐสภาและศาล ตามรัฐธรรมนูญนับได้ว่า พระองค์ทรงมีส่วนร่วมอันสำคัญในการรักษาผลประโยชน์ของประชาชน และก่อให้เกิดผลดีในการบริหาร การปกครองประเทศ อย่างน้อยก็ช่วยให้ฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ทั้งหลายเกิดความสำนึก เกิดความระมัดระวัง รอบคอบ มิให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมมากพอสมควร

ทรงส่งเสริมการศึกษา และเลิกทาส ปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงเกื้อหนุนวิทยาการสาขาต่างๆ ทรงสนับสนุนการศึกษา และศิลปวัฒนธรรมทรงริเริ่มกิจการอันเป็นการแก้ไขปัญหาทางเกษตร เพื่อชาวนา ชาวไร่ ประชาชนผู้ยากไร้และประชาชนผู้ด้อยโอกาส อันเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ เช่น โครงการฝนหลวง โครงการด้านการชลประทาน โครงการพัฒนาที่ดิน โครงการพัฒนาชาวเขา

๑๐. พระมหากษัตริย์ทรงมีส่วนเกื้อหนุนระบอบประชาธิปไตย บทบาทของพระมหากษัตริย์มีส่วนช่วยเป็นอย่างมาก ที่จะทำให้ประชาชนบังเกิดความเชื่อมั่นในระบบการปกครองประชาธิปไตย เพราะการที่ประชาชนเกิดความจงรักภักดี และเชื่อมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ ย่อมส่งผลให้ประชาชนเกิดศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขด้วย เนื่องจากเห็นว่า เป็นระบอบที่เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนนั่นเอง

สรุป (Conclusion)

สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญต่อการเมืองการปกครองไทยเป็นอย่างมาก รัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับได้ระบุว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข” เป็นการย้ำถึงเจตนารมณ์ของประชาชนชาวไทย ต้องการให้สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่คู่กับประเทศไทย และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยตลอดไป แม้ว่าพระมหากษัตริย์จะมีได้ทรงมีพระราชอำนาจโดยตรงอย่างแท้จริงในกิจกรรมการเมืองการปกครอง แต่ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนประโยชน์ที่จะพึงได้รับจากการมีสถาบันพระมหากษัตริย์มีมาก พระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของประเทศ ทรงแผ่บารมีให้ความร่มเย็นแก่อาณาประชาราษฎร์และชนต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจและความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนทั่วไป

ดังนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นสถาบันที่คู่กับชาติ ศาสนา และสังคมไทยตลอดมาเป็นเวลาช้านาน เพราะมีคุณประโยชน์ต่อสังคมไทยมากมาย เป็นสถาบันหลักในสังคมไทยที่จะขาดไม่ได้ เพราะพระมหากษัตริย์ทรงเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทยทั้งประเทศ ใครจะทำอะไรเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ หรือสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น ต้องคิดและพิจารณาให้ดี เช่น เหตุการณ์ที่กำลังเป็นกระแสสังคมอยู่ในขณะนี้ คือ การเคลื่อนไหวในการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๙๑ และมาตรา ๑๑๒ ของประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น เพราะพระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่พึ่งของประชาชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทั้งประเทศ เป็นที่เคารพสักการะ และเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทยทั้งชาติตลอดมา ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตสืบไปชั่วกาลนาน

